

UPPLANDS FORNMINNESFÖRENING

Styrelsens berättelse över föreningens verksamhet arbetsåret 1969–70

Styrelse

Fornminnesföreningens styrelse har arbetsåret 1969–70 haft följande sammansättning:

Landshövding Ragnar Edenman, Uppsala, ordförande
Professor em. Sven Hörstadius, Uppsala, vice ordförande
Landsantikvarie Ola Ehn, Uppsala, sekreterare
Bankdirektör Gunnar Rosenborg, Uppsala, skattmästare
Arkivarie Wolter Ehn, Uppsala
Docent Manne Eriksson, Uppsala
Stadsbibliotekarie Thore Floderus, Enköping
Rektor Nils Göransson, Sollentuna
Direktör Göran Knutsson, Uppsala
Fil. lic. Valdis Ordéus, Örsundsbro
Redaktionschef Svante Thorell, Uppsala
Ingenjör Eric Åberg, Uppsala

Förordnad av länsstyrelsen i Uppsala län:

Landshövding Ragnar Edenman

Utsedda av Uppsala läns landsting:

F. tillsynslärare Harald Gustafson, Gamla Uppsala
Lantbrukare Birger Karlsson, Härkeberga, suppleant

Utsedda av Stockholms läns landsting:

F. riksdagsman Martin Söderquist, Solna
Herr Eric Skånberg, Lidingö, suppleant

Utsedda av Uppsala stad:

Herr Rune Stenbom, Uppsala
Lektor Stiv Jakobsson, Uppsala
Kantor Sten Hagelin, Uppsala, suppleant
Kontorsföreståndare Sven Edman, Uppsala, suppleant

Förvaltningsutskott: Landshövding Edenman, ordf., professor em. Hörstadius, docent Eriksson, f. tillsynslärare Gustafson, herr Stenbom, f. riksdagsman Söderquist samt sekreteraren landsantikvarie Ehn och skattmästaren bankdirektör Rosenborg.

Revisorer: Föreningens revisorer har varit bankkamrer Gösta Holdo och lantbrukare Martin Ehrengren med direktör L.-O. Lindqvist och kamrer Thore Kihlberg som ersättare. Av länsstyrelsen utsedd revisor har varit riksbanksdirektör C. E. Leffler. Av Uppsala stad utsedd revisor har varit kamrer Martin Westin med maskinist Rolf Kassin som suppleant.

Personal

Ordinarie tjänstemän hos Upplands fornminnesförening har varit landsantikvarie Ola Ehn, antikvarie och landsantikvariens ställföreträdare Anna-Märta Berg samt antikvarie Lars Gezelius. Som kansliskrivare har tjänstgjort fru Margot Adolphson, vars lön Upplands fornminnesförening och Upplandsmuseet delat lika. Dessutom har följande, avlönade med medel från Arbetsmarknadsstyrelsen, tjänstgjort vid föreningen, nämligen Ruth Begner, Ingemar Burman, Gunnar Dahlén, Aina Larsson och Sven Österberg samt Birgitta Nerström (t. o. m. 30 sept. 1969) och Margareta Östberg (fr. o. m. 10 sept. 1969).

Medlemmar

Antalet medlemmar har under året uppgått till 2 901, varav 97 ständiga medlemmar, 29 hedersledamöter och 45 medaljörer.

Årsmöte, vinterting och utflykter

Årsmötet hölls söndagen 1 juni 1969 i Högstadieskolans aula i Tierp under ordförandeskap av landshövding Edenman. Till nya medlemmar i styrelsen valdes redaktionschef Svante Thorell, Uppsala, och fil. lic. Valdis Ordéus, Örsundsbro. Till hedersledamöter kallades f. landsantikvariern, fil. dr Nils Sundquist och direktör Eric Wolrath och till medaljörer utsågs fruarna Karin Bratt och Aina Carlsson, Uppsala, samt fru Elin Larsson, Kvekgården, Örsundsbro. — I samband med årsmötet ägde vårutflykten rum med besök i Tensta kyrka, Gödäkers gravfält, Sätuna gård samt hembygdsgårdarna i Tierp och Älvkarleby. På Älvkarleö turisthotell intogs middag.

Höstutflykten ägde rum söndagen 28 september 1969, varvid den gamla vallonsmedjan i Österby bruk, Salsta fornborg, Ärby slott, Rasbokils kyrka och hembygdsgårdarna i Rasbokil och Rasbo besöktes.

Vintertinget hölls på Upplandsmuseet söndagen 22 februari 1970 under ordförandeskap av landshövding Edenman. Utdelningen ur Landshövding Hilding Kjellmans hembygdsfond tilldelades Ekebykommittén i Vänge. Till ljusbilder redogjorde antikvarie Anna-Märta Berg för den snabbinventering av hembygdsgårdar och hembygdsmuseer i Uppsala län som utförts hösten 1968 och våren 1969. Lektor Stiv Jakobsson rapporterade om den utredning som den av Upplands fornminnesförening tillsatta Arkivkommittén utfört beträffande insamling av arkivhandlingar, äldre fotografier m. m. Landsantikvarie Ola Ehn in-

formerade om redovisningen för den fysiska riksplaneringen som utförts av fornminnesföreningens tjänstemän och överlämnats till Riksantikvarieämbetet. Vid kaffet diskuterades hembygdsföreningarnas verksamhet inför 1970-talet och den amanuensis-tjänst med hembygdskonsulterande uppgift som Upplands fornminnesförening genom anslag från Uppsala stad och Uppsala läns landsting skulle kunna anställa under år 1970.

Årsanslag

För år 1969 har Upplands fornminnesförening erhållit i anslag från Uppsala stad 56 600 kronor, från Uppsala läns landsting 42 350 kronor och från Stockholms läns landsting 6 500 kronor. Det statliga bidraget till landsantikvariens och antikvariens löner har utgått med 77 360 kronor.

Fornminnes- och kulturminnesvård

Arkeologiska undersökningar

Inom stadsäga 1485, Annelund, Enköping, har en skärvtenshög undersökts. Bland fynden kan nämnas keramik samt en malsten. I Fjuckby 5:12, Ärentuna sn, har ett par skärvtenshögar undersökts. Bland fynden kan nämnas brända ben och keramik. Båda undersökningarna har utförts av fil. stud. Ulla Walukiewicz, Uppsala.

Besiktningar och yttranden

Under verksamhetsåret 1969–70 har ett flertal fornlämningsärenden handlagts och yttranden, i regel efter besiktning på platsen, avgivits till Riksantikvarieämbetet. Följande ärenden kan nämnas:

Planärenden: Generalplan 69 för Uppsala, dispositionsplan för Eneby, Bålsta, i Kalmar sn samt stads- och byggnadsplaner för Snugga-Aspvik i Björklinge sn, Hagviken, Råby 1:14 och 3:1 i Kalmar sn, Skillsta 1:2 i Skogs-Tibble sn, Bro centrum i Bro sn, Snugga 5:2 i Björklinge sn, Brunna industriområde i V. Ryds sn, Eneby i Kalmar sn, N. Gottsunda i f. d. Bondkyrko sn och Nyby i f. d. Gamla Uppsala sn.

Grus- och lertäktsärenden: Skälby 2:6 och 3:1 i f. d. Vaksala sn samt Röbo, stadsäga 1836, i f. d. Gamla Uppsala sn.

Vägärenden: E 18, delen genom Vårfrukyrka sn, väg 76 Frebbenbo-Älvarkeby i Österlövsta sn samt Kungsängsleden inom Uppsala stad.

Avstyckningsärenden: Fjällbo 1:3 i Funbo sn, Bärsta 1:3 i Stavby sn, stadsäga 2037 och 2038 i f. d. Bondkyrko sn, Saringe 3:6 och 3:4, Börsta 3:1 och Häcklinge 3:3 i Tuna sn, Gillinge 9:1 i Ekeby sn, Torslunda 3:1 i Fröslunda sn, Sällinge 1:7, Viggeby 7:1 och 7:2 och Krisslinge 1:2, 1:3, 2:2, 2:4, 2:5 och 3:1 i Danmarks sn, Öråker 2:1 i Kungsängens sn, Yresta 3:6, 1:8 och 1:10 i Rasbo sn, Ängeby 5:2 och Bösslinge 2:10 i Börje sn, Åkerby 5:2 i Österlövsta sn, Långtora 1:10 i Långtora sn, Holmsta 1:9 och Ängsfjäll 1:1 i Junkils sn, Skuttungeby 2:21 och 2:24 i Skuttunge sn, Gullarsbo 1:4

i Nysätra sn, Söderby 1:10, 3:6, 3:10 och 3:12 i Morkarla sn samt Backa 1:1, Trollbo 1:1 och Husby 6:1 i Lena sn.

Byggnadslovsärenden: Lillinge 3:1 i Funbo sn, Bragby 4:2 i Ramsta sn, Skuttungeby 2:21 i Skuttunge sn, Östersta i Kungs-Husby sn, Björk 1:11 i Västeråkers sn, Bösslinge 1:2 och 1:9 i Börje sn, Högstena 6:1 i Biskopskulla sn, Kysinge 1:4 i Husby-Sjutolfts sn, Kroby 1:4 i Vallby sn, Högsta 1:6 i Bälinge sn, Sikhjälma 1:3 i Hållnäs sn samt stadsäga 4326 Årsta, Angelsta, i f. d. Vaksala sn.

Övriga fornminnesärenden: Besiktning av nyupptäckta forn lämningar i Hagby, Ramsta och Skogs-Tibble socknar, flyttning av runstenar i Bro, Frösunda, Skogs-Tibble, Vaksala och Årentuna socknar, flyttning av skålgropssten nära Örsundsbro i Gryta sn, resning och efterundersökning av sten i Balingstaby i Balingsta sn, granskning av kraftledningsdragningar mellan Kromsta i Lena sn och Tibble i Rasbokils sn samt mellan Tierp och Österåla. Förslag till vägbelysning vid gravfältet »Rysskullarna» i Älvkarleby sn och placering av hinderbelysningsmast på Tunåsen i f. d. Gamla Uppsala sn har diskuterats. Skadegörelse på forn lämning i Skuttunge sn och fynd av lerkärl i Gryttby i Vendels sn har rapporterats.

Fråga om gränslinjebestämning vid trojeborgen »Rösa ring» i Sanda, Låssa sn, har väckts.

Röjning och markvårdsarbeten har genom Skogsvårdsstyrelsens försorg med medel från Arbetsmarknadsstyrelsen och under landsantikvariens överinseende utförts på gravfälten vid Vaksala prästgård, i Sund i Österlövsta sn samt i Valla och Bolstan i Västlands sn. På gravfälten vid Kungshögarna i Gamla Uppsala, Gödåker i Tensta, Husby och Ekeby i Lena, Ottarshögen i Vendel, Kung Björns hög i Håga, Valsgårde i Gamla Uppsala, Rysskullarna i Älvkarleby, Toroslunda i Tierp där röjning tidigare skett, har årlig markvård utförts, liksom vid ruinerna i Flasta, Skoklosters sn och Stäket i Stockhoms-Näs sn samt vid fornborgen i Västerby, Ålands sn.

Kyrkorestaureringar

Landsantikvariens har varit av Riksantikvarieämbetet utsedd kulturhistorisk kontrollant vid den omfattande restaureringen av Vaksala kyrka och kyrkobod samt vid konservering av medeltida skulpturer i Gamla Uppsala kyrka.

Granskning har skett av förslag till restaurering av Jumkils och Teda kyrkor samt till förslag till nyinredning av sakristian i Tensta kyrka. Besiktning inför kommande inre respektive yttre restaurering har skett av Svinnegarns kyrka samt Läby och Tensta kyrkor.

I samband med restaureringen av Vaksala kyrka har byggnadshistoriska undersökningar utförts. Därvid har bl. a. viktiga rön gjorts beträffande kyrkans äldsta byggnadshistoria. Ett tidigare icke känt runstensfragment påträffades i samband med upptagande av en medeltida dörröppning i norra kormuren.

I Stavby kyrka har undersökningar av det yttre murverket gjorts i samband med omputsning av kyrkans fasader.

Vissa inre renoveringsarbeten och anordnande av högtalaranläggning i Gamla Uppsala kyrka har följts av landsantikvariens.

Kyrkogårdar

Granskning har skett av förslag till omplanering respektive utvidgning av kyrkogårdarna vid Dannemora och Vänge kyrkor samt vid Björklinge kyrka. Vidare har ett förslag till anordnande av en ny parkeringsplats vid Ärentuna kyrka granskats.

Schaktning för dränering inom nyplanerad kyrkogård norr om Gamla Uppsala kyrka har följts genom fortlöpande kontroller.

Byggnadsärenden inom Uppsala stad

Granskning har skett av förslag till ny överbyggnad över bastion Gräsgården vid Uppsala slott, förslag till restaurering av Norrlands nationshus i kvarteret Kaniken och förslag till rivning av vaktmästarebostaden vid Linnéträdgården i kvarteret Örtedalen.

Yttrande har avgivits till Uppsala stads gatunämnd rörande Järnbrons placering.

Rådgivning har skett i samband med färgsättning av Konsistoriehuset, Clasonska huset i Kvarteret Ubbo, Södermanland-Nerikes nationshus i kvarteret Rosendal och fastigheten Ö. Ågatan 65.

Den påbörjade nyplaneringen av bastion Styrbiskop vid Uppsala slott har följts genom fortlöpande kontroller. I samband med dessa arbeten har undersökningar gjorts av rester av bastionens bröstvärn.

Vid rörlägningsarbeten i Svartbäcksgatan har murverk till en medeltida byggnad sydväst om det gamla observatoriet påträffats och undersökts.

Inför förestående rivning eller i samband med reparation har fotografering utförts inom följande fastigheter: kvarteret Atle nr 7, kvarteret Gudrun nr 3 och 4, kvarteret Hejdrun nr 1 och 3, kvarteret Lindormen nr 8, kvarteret Rinda nr 1 och 4, kvarteret Sala nr 15, kvarteret Sigrun nr 2, 3 och 6, kvarteret Skolan nr 1, kvarteret Svanhild nr 7, kvarteret Tyrving nr 1 samt kvarteret Örnen nr 7, 8 och 14.

Fotografering, uppmätning och undersökning inför förestående rivning har gjorts inom kvarteret Hejdrun nr 2, kvarteret Rudan nr 6, kvarteret Sala nr 11, 12 och 13, kvarteret Sigrun nr 4 och 5, kvarteret Örnen nr 18 och 21.

Byggnadsärenden inom Uppsala län i övrigt

Granskning har skett av förslag till restaurering av Älvkarleö bruks och Österbybruks herrgårdar. Besiktning, inför ombyggnad, har skett av båtmans-
torp i Kungsängen, av Aske slott i Håtuna sn och av ena flygeln vid Vendels prästgård. Besiktning, inför föreslagen rivning, har skett av ena flygeln vid Järlåsa prästgård. Inför kommande restaurering har Hållnäs hembygdsförenings anläggningar vid Fågelsundet och Griggebo besiktigats.

Landsantikvarien har fungerat som kulturhistorisk kontrollant vid restaureringar av vallonsmedjan i Österbybruk, vilket arbete utförts som beredskapsarbete med anslag från Arbetsmarknadsstyrelsen, och av Skuttunge prästgård, vilket arbete utförts med anslag ur Kungafonden.

Bruksbebyggelsen vid Vattholma bruk har inventerats och fotograferats.

Inför förestående rivning har uppmätning och fotografering skett av garveribyggnad vid Valsgårde i Gamla Uppsala och av en f. d. världshusflygel vid Österbybruk.

I Enköping har äldre träkonstruktioner, som påträffats inom kvarteret Traktören nr 2, uppmätts och fotograferats.

Fysisk riksplanering

Inför den fysiska riksplaneringen har landsantikvarien, på uppdrag av Riksantikvarieämbetet, till ämbetet redovisat kulturminnesvårdens markanspråk inom Uppsala län. Redovisningen omfattar tre kartor, som anger enskilda objekt av stort kulturhistoriskt värde, kulturhistoriskt värdefulla miljöer respektive större områden av intresse för kulturminnesvården. Till kartorna hör beskrivningar över varje enskilt objekt (190 st.), varje miljö och varje större område.

Övrig kulturminnesvårdande verksamhet

Landsantikvarien har under det gångna arbetsåret hållit följande föredrag: »Trefaldighetsseder» vid hembygdsdag i Skuttunge prästgård den 7 juni 1969, »Äldriga sedvänjor hos uppländsk allmoge» vid hembygdsdagar i Söderby-Karl den 29 juni 1969 och i Knutby den 3 augusti 1969, »Kulturminnesvårdens arbetsuppgifter» vid hembygdsdag i Hållnäs den 27 juli 1969, »Folkligt möbelmåleri i Uppland» inför Tegelsmora hembygdsförening den 3 oktober 1969, »Uppländsk folkkonst» inför Enköpings konstförening den 13 november 1969 och »Fysisk riksplanering» inför Håbo härads hembygdsförening den 26 februari 1970.

Publikation

Under 1970 utkommer föreningens årsbok UPPLAND 1970 under redaktion av Ola Ehn, Manne Eriksson och Anna-Märta Berg. Ur innehållet må anföras: Övre Slottsgatan i Uppsala, av *Ola Ehn*; S:t Pers kyrka i Uppsala, av *Ulla Walukiewicz*; Gotiska kyrkor på norra mäljarstranden med takryttare, 3. Takryttaren som klocktorn, 4. Liten utblick över Norden och Europa, av *Nils Sundquist*; En bonde och hantverkare i Harbo, av *Karl Johan Eklund*, Hembygdsföreningarna i Uppsala län, av *Anna-Märta Berg* samt föremål från hembygdsföreningarna i Uppsala län, av *Helena Harnesk*.

Fornminnesföreningens inköpskommitté

Inköpskommittén, som under året bestått av hrr Manne Eriksson, G. Rosenborg, E. Åberg och O. Ehn, med antikvarie Anna-Märta Berg som sekreterare, har inköpt ett antal föremål, vilka deponerats i Upplandsmuseet. Dessa inköp redovisas i avdelningen Depositioner i Stiftelsen Upplandsmuseets verksamhetsberättelse.

Kvekgården

Kvekgården, Upplands fornminnesförenings friluftsmuseum för allmogekultur, på ursprunglig plats i Fröslunda socken har varit tillgänglig för allmänheten under sommarhalvåret och visats av fru Larsson efter tillsägelse. Under året har smärre reparationer företagits av halmtaken. Från Lagunda kommun har för 1970 anvisats ett anslag om 10 000 kronor för omläggning av vissa tak.

Bibliotek och arkiv

Upplands fornminnesförenings bibliotek och arkiv har under året utökats dels genom inköp och gåvor, dels genom byten med andra fornminnesföreningar och hembygdsförbund. Arkivet har utökats med äldre fotografier av topografiskt värde.

Verksamhet nära knuten till föreningen

Stiftelsen Upplandsmuseet

Stiftelsen Upplandsmuseet står i nära samarbete med Upplands fornminnesförening. Till särskild berättelse över Upplandsmuseets verksamhet hänvisas.

Disastiftelsen

Disastiftelsen, ägare av Disagården, friluftsmuseum för uppländsk byggnads- och allmogekultur i Gamla Uppsala, har fortsatt sin verksamhet genom sitt verkställande organ Disanämnden. I *Disanämnden* ingår ledamöter, valda av Upplands nation, Upplands fornminnesförening, Uppsala fabriks- och hantverksförening, Uppsala läns hemslöjdsförening, Uppsala läns husmodersförbund, Uppsala stad och Jordbrukarungdomens förbund. Skattmästare, vald av nämnden, har varit direktör Bertil Hjelmér. Nämndens verkställande utskott har, förutom av den av Upplands nation utsedde ordföranden fil. dr Nils Sundquist bestått av fru Karin Bratt, vice ordf., antikvarie Anna-Märta Berg, sekreterare, samt skattmästaren direktör Bertil Hjelmér.

Sedan Stiftelsen Upplandsmuseets huvudmän, med undantag av Stockholms läns landsting, anslagit medel till Upplandsmuseet för övertagande av *Disagården*, har densamma överlåtits på museet fr. o. m. 1 jan. 1970.

För år 1969 har Disanämnden från Uppsala stad och Uppsala läns landsting erhållit ett tilläggsanslag om 30 000 kronor från vardera för inre restaurering av Disagårdens byggnader. Arbetet har påbörjats under ledning av konservator Bengt Grandin.

Under tiden juli-sept. har Disagården besökts av sammanlagt 502 vuxna och 80 barn. Ungdomsringens Uppsala-avdelning har liksom tidigare disponerat Disagården för hembygdsfester och dansaftnar mot en viss provision. Disagården har därvid besökts av 2 195 personer. Vakhållning har under sommaren 1969 skett genom Upplandsmuseets försorg.

Naturvårdsrådet för Uppsala län

Landsantikvarien har under 1969 varit ledamot av Naturvårdsrådet i Uppsala län.

Kungsängenrådet

Landsantikvarien har under 1969 varit medlem av Kungsängenrådet, ett rådgivande organ vid planeringen av I 1:s nya övnings- och skjutfält i Västra Ryd.

Uppsala 4 mars 1970

Ragnar Edenman

Ordf.

Ola Ehn

Sekr.